

”EIHÄN POJILLE VOI LETTEJÄ TEHDÄ?”

Kasvattaja lapsen sukupuoli-identiteetin tukijana

Mari Punnonen

Opinnäytetyö, Syksy 2009

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Diak Pohjoinen, Oulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Punnonen, Mari. ”Eihän pojille voi lettejä tehdä?” Kasvattaja lapsen sukupuoli-identiteetin tukijana. Oulu, syksy 2009, 42 s., 3 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Pohjoinen Oulu. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää yleisiä käsityksiä tyttönä ja poikana olemisesta sekä kasvattajan asemaa lapsen sukupuoli-identiteetin tukijana. Lisäksi tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa, minkälainen merkitys kasvattajan suhtautumisella on lapsen sukupuoli-identiteettiin ja miten lapsen identiteettiä voidaan tukea.

Tutkimuksessa käytettiin laadullista tutkimusotetta, jossa aineisto kerättiin haastattelemalla seksuaalivähemmistöjen edustajia, 3-6-vuotiaita lapsia ja kasvatusalan ammattilaisia. Haastattelut toteutettiin puolistrukturoidusti sähköpostitse ja ryhmähaastattelulla. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Tutkimustulosten perusteella käsitykset eri sukupuolista eivät eri vastaajatahojen välillä juuri eronneet. Lapset mielsivät sukupuolten eroavaisuudet konkreettisemmin kuin aikuiset ja seksuaalivähemmistöt pohtivat aihetta laaja-alaisemmin kuin kasvatusalan ammattilaiset. Kasvattajan suhtautumisella ja tuella oli merkitystä lapsen sukupuoli-identiteetin ja minäkuvan kehittämisessä.

Vähemmistöön kuuluvien mukaan negatiiviset asenteet lapsen tavallisesta eroavaa identiteettiä kohtaan vaikuttavat kielteisesti lapsen itsetuntoon sekä aikuisena myöhempiin ihmissuhteisiin ja uusien tuttavuuksien solmimiseen. Positiiviset asenteet taas antoivat turvaa ja hyväksynnän. Tästä johtuen henkilö koki olevansa ehjä identiteetiltään.

Tutkimuksen keskeisimpänä johtopäätöksenä ilmeni, että kasvattajalle paras tapa tukea lapsen sukupuoli-identiteettiä on antaa lapselle vapaus toteuttaa itseään leikeissä ja kuunnella hänen toiveitaan. Lapselle tulee antaa erilaisia toimintavaihtoehtoja, mutta hänen täytyy saada kokea voivansa vaikuttaa itseään koskeviin valintoihin. Suhtautumisen tulee olla kannustavaa ja rohkaisevaa. Lasta ei voi vasten tahtoaan yrittää muuttaa toiseksi ihmiseksi.

Avainsanat: kasvatus, kasvattaja, sukupuoli-identiteetti, päiväkotit, lapset

ABSTRACT

Punnonen, Mari. "You can't make brades on a boy?" Educator as a supporter of a child's gender identity. 42 p., 3 appendices. Language: Finnish. Oulu, Autumn 2009. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Degree: Bachelor of Social Services.

The study aims to discover what people's views of being a girl or being a boy are and what the role of the educator of supporting a child concerning one's gender identity is. The main goal was to figure out how the educator's attitude will affect a child's gender identity and what the tools to support one in different stages of development are.

The material of the study was collected by interviewing sexual minorities, 3- to 6-year-old children and experienced education workers. The interviews were half structured and two of them were made via e-mail. The interview of experienced education workers was accomplished as a group interview. The study was a qualitative research.

One of the results was the similarity in views of different genders. Children defined their gender in a more concrete way than adults. Sexual minorities had thought the matter from a broader perspective than workers. The educators' attitudes were significant in the development of a child's self-esteem and self-image. According to sexual minorities, negative attitudes can be counterproductive to a child's later relationships, self-esteem and making new friends. Positive support gave an opposite result. It made a person more whole in one's identity.

The most essential conclusion of the study was that the best way to support a child's gender identity is to listen to a child's wishes and give freedom of self-actualizing in playing. An adult can give a child options of actions but one has to have a feeling of the right to choose. The attitude has to be supporting and encouraging. A child cannot be changed into another person.

Keywords: education, educator, gender identity, day-care centre, children

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	1
ABSTRACT	1
1 JOHDANTO	5
2 KASVATUS JA KASVATTAJAT	6
2.1 Vanhemmat ja perhe kasvattajina	9
2.3 Kasvattajat ja seksuaalisuus	11
2.4 Erilaisia kasvatusmalleja	12
3 LAPSEN FYYSINEN, PSYKKINEN JA SOSIAALINEN KEHITYS	13
4 SUKUPUOLEN KEHITTYMINEN JA MÄÄRITELMÄT	15
4.1 Sukupuoli-identiteetti ja sukupuolirooli	15
4.2 Seksuaalinen suuntautuminen	17
4.3 Sukupuolen määritelmiä	17
4.4 Sukupuolena tyttö	19
4.5 Sukupuolena poika	19
5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TOTEUTUS	20
5.1 Tutkimusmenetelmä ja aineistonkeruu	22
5.2 Aineiston analysointi	23
5.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	24
6 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	26
6.1 Käsitteet tyttöydestä ja poikuudesta	26
6.2 Kasvattaja ja lapsen sukupuoli-identiteetti	29
7 POHDINTA	32
LÄHTEET	35
LIITTEET	40
LIITE 1: Saatekirje ja haastattelukysymykset seksuaalivähemmistöille	40
LIITE 2: Saatekirje ja haastattelukysymykset lapsille/vanhemmille	41
LIITE 3: Haastattelukysymykset kasvatusalan ammattilaisille	42

1 JOHDANTO

Mistä on pienet pojat tehty?

Mistä on pienet pojat tehty?

Etanoista, sammakoista,

koiran häntätupsukoista.

Niistä on pienet pojat tehty.

(Kunnas 2009.)

Mistä on pienet tytöt tehty?

Mistä on pienet tytöt tehty?

Sokerista, kukkasista,

Inkivääristä, kanelista.

Niistä on pienet tytöt tehty.

Eräässä päiväkodissa oli hoidossa pieni poika, joka halusi aina olla leikin prinsessa. Hän hoivasi nukkeja toisten poikien kurvaillessa vauhdikkaissa autoleikeissään ja valitsi naamiaisasuikseen mekkoja. Toiminta mietitytti toisia lapsia, jotka ihmettelivät kotonaan ääneen miksi poika niin käyttäytyi. Vanhemmat eivät osanneet vastata, päivähoitohenkilökuntaa hymyilytti. Miltä mahtoi tuntua tästä pienestä pojasta, joka rohkeasti toteutti itseään muiden kommenteista huolimatta? Minkälainen tulevaisuus hänellä on edessään kasvaessaan aikuiseksi? Kertooko kasvattajien suhtautuminen jotain vallalla olevista sukupuolikäsityksistä? Mielenkiintoni heräsi ja päätin tutkia asiaa tarkemmin.

Tyttöyttä ja poikuutta määrittelevät tietyt stereotypiat, jotka ovat muotoutuneet perimän ja kulttuurin hiomina vuosikymmenten ajan. 2000-luku on kuitenkin alkanut vapauttaa käsityksiä erilaisista sukupuolirooleista ja ihmiset huomaamaan seksuaalisen ja sukupuoliseen monimuotoisuuden. Mitä erilaisemmat sukupuoli-identiteetit ja niiden ilmiöt ovat vahvistuneet ja yleistyneet sen myötä, että normaaliuden käsite on laajentunut ja yhä useammalla erilaiseksi leimatulla lapsella ja aikuisella on oikeus ja lupa olla oma itsensä.

Ihminen on syntymästään asti seksuaalinen ja sukupuolinen olento. Hänen mieltymyksensä, hormonitoimintansa ja orastava poikuutensa tai tyttöytensä muodostuu jo ennen syntymää. Näin ollen kasvatus-, hoito- ja huolenpitotyössä aikuiset ovat avainasemassa kasvattaessaan lapsesta kokonaisen ja itsensä hyväksyvän ihmisen. Opinnäytetyöni käsittelee jo olemassa olevaan teorian tietoon peilaten nykykäsityksiä

kasvatuksesta, sukupuoli-identiteetin tukemisesta sekä tyttöydestä ja poikkeudesta lasten, heidän kasvattajiensa ja seksuaalivähemmistöjen näkemyksinä.

Lapsella opinnäytetyössä tarkoitetaan 3-6-vuotiasta lasta. Tutkimustuloksissa on kuitenkin otettu huomioon vain 4-6-vuotiaat, sillä nuorin haastatteluihin osallistunut oli nelivuotias. Kasvattajalla tarkoitetaan joko vanhempaa tai päivähoitohenkilökuntaa tai muuta lapsen kasvatukseen aktiivisesti osallistuvaa aikuista.

2 KASVATUS JA KASVATTAJAT

Näkemyks lapsuudesta on muuttunut vuosisatojen saatossa. Aina lapsuutta ei ole pidetty erityisenä prosessina tai elämänvaiheena, vaan valmistautumisena nuoruuteen ja aikuisuuteen. Lapsikeskeinen kasvatusajattelu on syntynyt 1700-luvulla. Sen olennaisena osana on yksilöllisyyden kunnioittaminen ja yksilöiden välinen tasa-arvo, jossa jokainen lapsi hyväksytään sellaisena kuin hän on. (Vilén, Vihunen, Vartiainen, Sivén, Neuvonen & Kurvinen 2006, 10-11.)

Kasvatuksen perustana on lapsen oma aktiivinen toiminta sekä oppiminen ja elämäntaitojen vahvistuminen, kyky selviytyä muuttuvassa maailmassa. (Reunamo 2007, 99-100). Käsitteenä kasvatus viittaa toimintaan, jonka tavoitteena on muuttaa yksilön ominaisuuksia tiettyjen päämäärien mukaisesti. Kasvatus pitää sisällään kaikki kasvattajan tahalliset ja tahattomat toiminnot sekä vuorovaikutuksen kasvatettavan kanssa, jotka vaikuttavat halutusti yksilön kehitykseen. (Harva 1983.)

Arkikäytössä kasvatus mielletään usein vanhempien ja lasten väliseen suhteeseen. Ihmlapset eivät selviä maailmaan synnyttyään ilman erillistä kasvatusta, joka on ikään kuin lasten ohjaamista ja johtamista kohti aikuisten monimutkaista maailmaa. Kasvatus on siis apuväline uuden sukupolven liittämiseksi edellisten polvien elämänmuotoihin, sillä ihminen ei kykene liitokseen pelkkien vaistojensa varassa. (Hellström 2007.)

Oppimista pidetään usein kasvatuksen perustana. Se on kuitenkin alisteinen vuorovaikutuksen osapuolille aikaisemmin muotoutuneelle hahmotustavan vaikutukselle, joka näyttää oppimisen erilaisesta näkökulmasta. Lapsen omien näkemysten vaikuttaessa opittaviin asioihin ei häntä voida enää kasvatustilanteissa katsoa pelkäksi oppijaksi. Kasvatus on lapsen mukauttamista toimintaympäristöönsä, omien mielikuvien soveltamista, sopeutumista ja toimintaympäristön vaikuttamiseen harjaantumista. (Reunamo2007, 12-17.)

Kasvattaminen alkaa lapsen syntymähetkestä, vastasyntyneen ja hänen vanhempiansa välisestä vuorovaikutussuhteesta. Perhe toimii kasvatustilanteissa opastajana ja elämän kouluna, joka opettaa myös kaiken sen, mihin on ennalta mahdotonta varautua. Kasvatus on jatkuvaa oivaltamista, tunteiden ja järjen vuoropuhelua. Mallit, jotka opitaan omasta lapsuudesta, siirtyvät kasvatukseen, eikä uusia kasvatusmalleja ole helppo omaksua. (Rouvinen-Kemppinen & Kemppinen 2004, 16-17.)

Kasvattaminen on palvelutehtävä, jossa tarvitaan kaikkia ihmisen ominaisuuksia. Se vaatii kaiken kokemuksen, intuition, tiedon, arvojen, tahdon ja sitoutuneisuuden käytettäväksi asettamista. Kasvattaminen vaatii rohkeutta kuunnella itseään ja asettua myös omaan kasvuprosessiin, johon kasvattajan tehtävä aikuisen ihmisen haastaa. (Hellsten 1999, 9.)

Vain pieni osa kasvatuksesta on tietoista toimintaa. Laajemmin ajateltuna kasvattamiseksi voidaan luokitella kaikki se toiminta, jossa lapsi on mukana. Siihen osallistuvat kaikki lapsen kanssa tekemisissä olevat aikuiset, vaikkakin vanhemmilla on suurin vaikutus niin hyvässä kuin pahassa. Lapsen kasvuun vaikuttavat kaikki tehty ja tekemättä jättäminen ja se, miten ja mistä asioista puhutaan. Kasvatuksen perimmäinen tarkoitus onkin tukea lapsen kehitystä ja itsenäistymistä. (Rouvinen-Kemppinen & Kemppinen 2004, 62.)

Yleismaailmallisena ja erityisesti ihmistä koskevana ilmiönä kasvatusta tutkitaan monesta tieteen eri näkökulmasta ja sitä määritellään erilaisista käsitteellisistä viitekehyksistä käsin. Kasvatus on osana laajempaa käsiterypästä, jonka yksittäisiä käsitteitä ei ole osattu selvärajaisesti ja yleisesti hyväksytyllä tavalla erottaa toisistaan. Yritystä tähän erotteluun ja käsitteiden keskinäisiin suhteisiin on kuitenkin ollut.

(Hellström 2007.)

Yhden määritelmän mukaan kasvatusta ja koulutus kuuluvat sosiaalisuuteen, joka on nimeltään sosiaalisuuteen erikoistuneissa instituutioissa tapahtuvaa kasvatusta. Siihen voidaan mieltää myös toiminta, jossa kasvatettavat joutuvat aidosti ja välittömästi toimimaan suhteessa erilaisiin kulttuuris-yhteiskunnallisiin merkityssisältöihin, joiden muokkaamiseen ja tulkintaan heillä on mahdollisuus. Tällöin kasvatuksesta olisi kyse silloin, kun aikuinen sukupolvi pyrkii systemaattisesti valikoimaan ne merkityssisällöt, joiden kanssa lapset vastakkain asetetaan. Aikuinen sukupolvi pyrkii lisäksi näiden sisältöjen avulla kehittämään lasten omaa, itsenäistä toimintaa tulevaisuutta silmällä pitäen. (Kivistö & Vaherva 1981., Peltonen & Sinervo 1997, 14-31.)

Kasvattajan tulee taata lapselle perusturvallisuus, osoittaa hänelle rakkautta ja hellyyttä, kunnioittaa häntä ja hyväksyä hänet omana itsenään. Yhdessäolo sekä oikeanlainen huolenpito osoittavat lapselle, että hänestä ja hänen hyvinvoinnistaan välitetään. Kasvattajan arvomaailman mallit korostuvat oikean ja väärän opettamisessa. Lisäksi lapsen tulee saada toiminnastaan realistista palautetta, jolloin kasvattajan on hyvä muistaa asettaa lapsen kohdistuvat odotukset kohtuullisiksi hänen ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti. (Ojanen 1996, 353-359.)

Lapsi kohtaa eri ikäkausinaan erilaisia kehitysvaiheita, jotka ovat jokaisella lapsella järjestykseltään ja peruspiirteiltään yhtenevät. Kehitysvaiheisiin sisältyy tarpeita, joihin kasvattajan tulee vastata. Kasvattajan on oltava tietoinen näistä kehitysvaiheista sekä lapsen yksilöllisistä persoonallisuuden piirteistä, jotta hän voi vaikuttaa niiden kehittymiseen positiivisella tavalla. Toimiessaan lapsen kanssa kasvattaja saa palautetta, jonka avulla hän oppii tuntemaan lapsen yksilölliset tarpeet ja temperamentin. (Pyykkö, Salpakivi & Vuorio 1989, 8-10.)

Kasvattajan tehtävänä on suunnitella lasta kehittävää toimintaa, joka antaa sijaa lapsen tahtolle ja sen kehittymiselle vastavuoroisessa ihmissuhteessa. Hänen vastuullaan on ohjata tilanteita ja omaa toimintaansa lapsen reaktioiden mukaisesti. Tällöin jatkuvan arvioinnin kohteena ovat tilanteet, joissa on tarpeen myöntyä lapsen tahtoon ja joissa näin ei voi tehdä. (Pyykkö, Salpakivi & Vuorio 1989, 8-10.)

Jokainen kasvattaja on erilainen. Kasvatustapaan vaikuttavat muun muassa kasvattajan persoonalliset ominaisuudet, kuten temperamentti, tietotaito ja vuorovaikutustaidot, asenteet, oma ihmiskuva ja kasvatuskäsitykset, joihin vaikuttaa vahvasti myös se, millaisen kasvatuksen kasvattaja itse on saanut. Tärkeintä kuitenkin on, että kasvattaja osaa vastata lapsen yksilöllisiin tarpeisiin sopivalla tavalla. (Koivunen 2009, 119.)

2.1 Vanhemmat ja perhe kasvattajina

Vanhemmuuden määritelmiä voi olla useita. Se voi olla biologista, jolloin vanhempien geeniperimä on siirtynyt lapselle. Psykkinen vanhemmuus tarkoittaa lapsen kokevan aikuisen tunnetasolla omaksi vanhemmakseen. Sosiaalinen vanhemmuus on lapsen arkisista asioista huolehtimista. Juridista vanhemmuutta pidetään lähtökohtaisesti samana kuin biologista vanhemmuutta. Toinen termi juridiselle vanhemmuudelle voi olla myös huoltajuus. (Vilén, Vihunen, Vartiainen, Sivén, Neuvonen & Kurvinen 2006, 86.)

Vanhemmuus on siis tavalla tai toisella joko isyyttä tai äitiyttä. Se on käsitys oikeuksista ja velvollisuuksista, jotka kuuluvat vanhemmalle suhteessa lapseen. Vanhemmuuden tehtäviä on kuvattu muun muassa vanhemmuuden roolikartan avulla, jossa vanhempi on merkitty rakkauden antajaksi, huoltajaksi, elämän opettajaksi, rajojen asettajaksi ja ihmissuhdeosaajaksi. Eri ikäkausina lapsi tarvitsee erilaista vanhemmuutta. Kaikissa rooleissa tarvitaan herkkyyttä ymmärtää lapsen tarpeita ja hänen kehitystasoaan. (Hellström 2007.)

Vanhempien tehtävä kasvattajina on taata lapselle hänen perustarpeensa. He ratkaisevat, minkälaiset puitteet lapsella on kasvaa ja minkälaiseen ympäristöön hän varttuu. Vanhemmista on kiinni, minkälaisilla leluilla lapsi leikkii, minkälaisia virikkeitä hän saa ja mitä hän syö. Vanhemmat pitävät myös huolen siitä, että lapsi saa riittävästi kontakteja muihin ja tottuu vuorovaikutukseen. (Lyytinen, Korhokangas & Lyytinen, 2003, 150-151.) Vanhemmuus on maalaisjärjen käyttöä. Se on toistamista, vaatimista, sitkeyttä ja sinnikkyyttä, vastuullista vallankäyttöä ja elinikäistä sitoutumista lapseen. (Telemäki & Vahtokari 2006, 11-15.)

Aikaisemmin vanhemmuus perustui ulkoisiin koodeihin ja kulttuurisiin normeihin, joita kaikki noudattivat. Tänä päivänä perheet ovat erillisiä yksiköitä ja kasvatusta yksilöllinen prosessi. Perinteisesti kasvatukseen käsitetään olevan aikuisen vaikutusta lapsiin, jotta heistä kehittyisi yhteiskuntakelpoisia yksilöitä. Medialla ja kaupallisella kulttuurilla on nykyään kuitenkin oheiskasvattajina entistä suurempi merkitys ja niiden vaikutukset ulottuvat tahallisesti tai tahattomasti yhä pienempiin lapsiin. (Rouvinen-Kemppinen & Kemppinen 2004, 62.)

Vanhemman ja lapsen välinen hyvä suhde sekä turvallinen perheen ilmapiiri edistävät lapsen mielenterveyttä ja suojaavat hänen kehitystään stressaavissa olosuhteissa. Toisaalta vanhemman perustehtävä on rakastaa ja suojella ja toisaalta ohjata ja asettaa lapselle rajoja. Vanhemmuutta ei näin voida määritellä hyväksi tai huonoksi, vaan se on vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta, dynaaminen ja ainutlaatuinen ihmissuhde. Lapsen psyykkiset reaktiot ja vanhemman kasvatustyyli ovat yhteydessä toisiinsa. Syrjäänvetäytyvää ja onnetonta lasta vanhemmat pyrkivät lohduttamaan ja kannustamaan, impulsiivista ja keskittymiskyvyttöä lasta vanhemmat ohjaavat ja pyrkivät raamittamaan käyttäytymistä. (Lahikainen, Punamäki & Tamminen 2008, 192-193.)

2.2 Päivähoito kasvattajana

Nykyajan vanhemmat jakavat kasvatustuensa ja vanhemmuutensa erilaisten yhteiskunnallisten kasvattajien kanssa. Perinteisesti toimintoja, jotka on liitetty vanhemmuuteen ja kotikasvatukseen, toteutetaan yhä vähemmän perheessä ja enenevässä määrin yhteiskunnallisissa hoitoinstituutioissa. Niiden vastuu lapsen kehityksen tukemisessa on määrätty myös lainsäädännössä. (Alasuutari 2003, 14.) Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan laajassa merkityksessään yleensä alle kouluikäisten parissa sekä kodeissa että erilaisissa kasvatustuutioissa tapahtuvaa kasvatustoimintaa. (Husa & Kinos 2001, 13).

Yhteiskunta koostuu monista erilaisista instituutioista, esimerkiksi uskonnosta, koulutuksesta tai perheestä, jotka ovat lapselle usein lähimpiä ihmissuhteita. Päivähoito on yksi kasvatustuutioista ja lapsuuden paikoista. Se on sosiaalinen käytäntö,

jonka organisaatiot ja rakenteet vaihtelevat suuresti. Päivähoidossa yhdistyvät monenlaiset roolit, jonka toimijoina ovat lapset, vanhemmat ja eri ammattiryhmiä edustavat työntekijät. (Alasuutari 2009, 54-58.) Varhaiskasvatuksella pyritään kehittämään 0-6-vuotiaiden lasten kokonaispersoonallisuutta vuorovaikutuksella, joka sijoittuu kodin, päiväkodin ja esikoulun elämänpiiriin. (Husa & Kinos 2001, 13).

Päivähoidon säännönmukaisuutta ja sääntöjen tuottamista säätelevät ja ohjaavat yhteiskunnan normit, joista keskeisen osan muodostavat toiminnan johtaminen ja valvonta. Toiminnan kohteena ollessa lapset luodaan johtamisessa ja valvonnassakin suhde tähän kohteeseen. Lapsuutta ei pidetä itsestäänselvyytenä ja eräänlaisena ”luonnollisena” subjektina, vaan kiinnostus kohdistuu siihen miten lapsuuden subjekti tehdään ja tuotetaan päivähoiton toiminnassa. (Alasuutari 2009, 54-58.)

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea kotikasvatusta ja edistää lapsen myönteistä kehitystä yhdessä kodin kanssa. Tämä tarkoittaa yhteistyöhön perustuvan kasvatustavan luomista tukemaan molempia osapuolia, vaikka ensisijainen kasvatustavoite on vanhemmilla. (Husa & Kinos 2001, 13.) Päivähoito on yhteiskunnassa työvoima-, perhe-, sosiaali- ja koulutuspoliittinen tehtävä, joilla mahdollistetaan naisten pysyminen työelämässä, lasten saannin jatkuvuus, lastensuojelun tarpeen ennaltaehkäisy sekä esiopetus lapsuuden ehdoilla. Päivähoito ei ole pelkästään lapsen kehityksen edistämistä, vaan se on laajasti ajateltuna sosiaalipalvelua koko perheelle, sillä lapsen hyvinvointi on kuitenkin riippuvainen koko perheen hyvinvoinnista. (Huttunen 1989, 24-28.)

2.3 Kasvattajat ja seksuaalisuus

Seksuaalisuus on osa olemassaolon ydintä. Se ei ole vain ominaisuus, joka saavutetaan tietyssä kehitysvaiheessa, vaan kehittymistä kutakin ikävaihetta vastaavalle tasolle. Seksuaalisuus muovautuu vuorovaikutuksessa perheen ja ympäristön kanssa, jota etenkin vanhempien suhtautuminen vahvasti rakentaa. Vanhempien itsetunto ja positiivinen suhtautuminen omaan ruumiiseensa merkitsevät paljon lapselle, joka muodostaa itselleen varhaista kuvaa miehisyydestä tai naiseudesta. (Tohtori.fi 2009.)

Lapsen uteliaisuus omaa seksuaalisuutta ja kehoaan kohtaan ilmenee kiusallisenakin tuntuvin kysymyksin sekä lääkäri- ja isä-äiti-leikein. Tutustuminen toiseen mahdollistaa myös uuden oppimisen itsestä. Aikuisen tulee antaa lapselle tila näille leikeille, eikä lapsi saa kokea häpeää niiden vuoksi. Salliva ja hyväksyvä suhtautuminen lapsen seksuaalisuuden ilmenemismuotoihin auttaa lasta saavuttamaan tasapainoisen tunne-elämän, jossa seksuaalisuus tyydyttyä ilman ahdistusta. Lapsella on oikeus omaan reviiriin ja itsemääräämisoikeus myös seksuaalisuuden suhteen. Aikuisella ei ole oikeutta näitä rajoja rikkoa. (Tohtori.fi 2009.)

2.4 Erilaisia kasvatusmalleja

Vapaassa eli sallivassa kasvatuksessa lapselle ei aseteta rajoja, vaan hän saa itse olla oman toimintansa käynnistäjä. Kasvatusmallin mukaan rajojen asettaminen on vallan käyttöä, eikä esimerkiksi lapsen suojelemista. Lapselle annetaan lupa kasvaa omaan tahtiinsa ja itse haluamiinsa suuntiin. Häntä ei näin ollen kasvateta, vaan häntä rakastetaan ja hänen taipumuksiaan tuetaan. Ajattelutavan perusteena on uskomus, että lapsuus on arvokasta itsessään, eikä välivaiheena kohti aikuisuutta. Lapsen uskotaan kasvavan näin parhaalla mahdollisella tavalla itsenäisyyteen ja demokraattiseen yhteiskuntaan. (Utriainen 2005, 26-27., Hellström 2007.)

Laiminlyövässä kasvatustyyliässä lapsella ei ole kasvattajan asettamia rajoja tai jos on, niiden noudattamisesta ei pidetä huolta. Kyseessä voi olla kasvattajan piittaamattomuus lapsesta tai sitoutumattomuus kasvattajan tehtäviin. Kasvattajan luottamus lapseen on heikkoa, hän ei seuraa lapsen kehitystä ja toimintaa, eikä kontrolloi lasta. Laiminlyövä kasvatustyyli vaikuttaa kielteisesti lapsen itseluottamukseen ja sopeutuvuuteen. (Koivunen 2009, 121.)

Autoritaarisessa kasvatusajattelussa vanhempien linjaus on vihamielinen ja kontrolloiva. Asioista ei keskustella tai neuvotella lasten kanssa, vaan tunnusomaista on pakottaminen ja rankaisun käyttö lapsen käsitysten erotessa vanhemmistaan. Alkuperäisen teorian mukaan autoritaarista kasvatusmallia noudattavilla vanhemmilla on absoluuttiset normit, joiden avulla lasta ohjataan. Kasvatusmalli korostaa vanhempien auktoriteettivaltaa ja arvostaa lasten kuuliaisuutta ja fyysistä rankaisemista

ja moitteita. Kasvatusmenetelmä herkistää lapsen pelolle ja tekojen seurausten odottamiselle. (Utriainen 2005, 24., Hellström 2007.)

Auktoritatiivinen eli ohjaava tai lapsilähtöinen kasvatus pitää sisällään perheenjäsenten välisen avoimen ja runsaan vuorovaikutuksen, lasten ja vanhempien välisen suhteen läheisyyden sekä kannustavan suhtautumisen lapseen. Auktoritatiivisessa kasvatustilanteissa yhdistyvät sekä kontrolli että lämpö. Kasvatustilanteita harjoittavat vanhemmat keskustelevat lastensa kanssa ja perustelevat odotuksiaan. Lasten käytökselle on asetettu standardit, mutta järki ja valta kulkevat sopuissa keskenään. Auktoritatiivisessa kasvatustilanteissa vanhemmalla on erityisoikeutensa, mutta niitä toteutetaan lapsen yksilöllisyys ja kiinnostuksen kohteet huomioiden. (Utriainen 2005, 25., Hellström 2007.)

3 LAPSEN FYYSINEN, PSYKKINEN JA SOSIAALINEN KEHITYS

Lapsuusikää jaotellaan monin tavoin eri ikäkausiksi kasvun ja kehityksen rytmien mukaan. Lapsen keho on tärkeä osa hänen minäänsä. Se, minkälaisena hän oman kehonsa hahmottaa, vaikuttaa muun muassa siihen minkälaiseksi hän kokee itsensä sosiaalisissa tilanteissa. Lisäksi kehonhallinta on keskeisessä asemassa tavallisista päivittäisistä toiminnoista selviytymiseksi. Lapsi harjoittelee liikkumisen perustaitoja kaksivuotiaasta seitsemänvuotiaaksi ja saa onnistumisen elämyksiä läheisiltään saamasta kannustuksesta ja positiivisesta palautteesta. (Vilén, Vihunen, Vartiainen, Sivén, Neuvonen & Kurvinen 2006, 142-144.)

Leikki-ikäisenä eli kolmi-kuusivuotiaana lapsen kehitys on monivaiheinen. Ensisijainen ajatusprosessi muuttuu sekundaariseksi ja konkreettiset asiat saavat käsitteensä. Lapsi oppii hahmottamaan syy-seuraussuhteita, ymmärtämään ajan kuluja sekä käsittämään oikean ja väärän. Lapsen minä, tunne-elämä ja sosiaalisuus kehittyvät, mielenkiinto seksuaalisuutta kohtaan herää. (Arajärvi 1989, 22.) Liikunnalliset taidot karttuvat ja neljästä ikävuodesta eteenpäin lapsi mielellään testaa omia voimiaan ja rajojaan jopa uhkarohkeuden varjolla. Lähestyttäessä kuuden vuoden ikää, liikkuminen ja liikkeen

yhdistely on sulavampaa. Tasapaino ja hienomotoriikka paranevat. (MLL i.a.)

Ihminen on syntymästään asti sosiaalinen eläin, eikä hänestä ilman sosiaalista vuorovaikutusta kehittyisi ihmistä. Ihminen luo todellisuudelle symboleja, tulkitsee niitä ja antaa niille uusia merkityksiä. Tähän hän ei alkumetreillään itse kykene, vaan hän tarvitsee opastusta vanhemmilta sukupolvilta. Tämä opastus on vuorovaikutusta ja sosiaalista kanssakäymistä toisten ihmisten, erityisesti perheenjäsenten kanssa. (Lyytinen, Korkiakangas & Lyytinen 2003, 151.)

Lapsen sosiaalinen kehitys tarkoittaa siis vuorovaikutustaitoja sekä lapsen valmiutta liittyä ryhmiin. Lasten välinen herkkyys toistensa yhteistyöaloitteille kuuluu myös sosiaalisiin taitoihin. Sosiaalinen kehitys kulkee tiiviisti käsi kädessä muun muassa ajattelutaitojen, tunne-elämän ja persoonallisuuden kehityksen sekä turvallisuuden tunteen vakiintumisen kanssa, sillä näillä kaikilla on osansa lapsen vuorovaikutussuhteiden ja toverisuhteiden kehittymisessä. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 116., Vilén, Vihunen, Vartiainen, Sivén, Neuvonen & Kurvinen 2006, 156.)

Lapsi sosiaalistuu oman kulttuuriympäristönsä toimivaksi jäseneksi, mikä tarkoittaa, että lapsi kehittyy osana omaa kulttuuriaan ja hänellä on jo syntyessään valmiudet sosiaalisiin siteisiin. Lapsi kasvaa oman kulttuurinsa tärkeinä pidettyjen arvojen ja toimintatapojen mukaiseksi ja omaa valmiudet havainnoida tarkasti ympäristöään. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 116.)

Vuorovaikutus muuttuu lapsuuden aikana laadullisesti välittömästä emotionaalista kontaktista yhteiseksi toiminnaksi ja puhevuorovaikutukseksi, joka asteittain monimutkaistuu ja rikastuu ja mahdollistaa näin yhä monipuolisemman tietojen ja taitojen omaksumisen. Omaksuminen tapahtuu aktiivisesti osallistumalla ja kokeilemalla, missä erilaiset toiminnan tyypit ovat avainasemassa. (Helenius & Korhonen 2008, 15.)

4 SUKUPUOLEN KEHITTYMINEN JA MÄÄRITELMÄT

Lapsi on vauvasta lähtien seksuaalinen olento. Seksuaalisen kehityksen kannalta ensimmäiset vuodet ovat ratkaisevan tärkeitä. Sukupuolinen kehitys on tapahtumana kokonaisvaltainen ja monimutkainen ja se liittyy kiinteästi myös fyysiseen ja psyykkiseen kehittymiseen. Sukupuoli-identiteetti ja sukupuolirooli ovat kaksi selkeästi erotettavaa osa-aluetta lapsen sukupuolikehityksessä. (Jarasto & Sinervo 1997, 168.)

Kulttuurisen sukupuolikäsityksen mukaan sukupuolia on kaksi: mies ja nainen. Ne ajatellaan ominaisuuksiltaan toisistaan eroaviksi ja toisiaan täydentäviksi. Sukupuoli on kulttuurikäsitteemme mukaan ihmisen synnynnäinen, pysyvä ja jatkuva ominaisuus. Sen ajatellaan määrittävän ihmisen persoonaa, toimia, tunteita, ulkomuotoa, taitoja ja muita ominaisuuksia. Biologisilta ominaisuuksiltaan ihmiset eivät kuitenkaan jakaudu selkeästi vain kahteen sukupuoleen, sillä samalla ihmisellä voi olla sekä miehisiä että naisellisia sukupuoliominaisuuksia. (SETA 2004.)

4.1 Sukupuoli-identiteetti ja sukupuolirooli

Sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan ihmisen sisäistä kokemusta ja tietoisuutta omasta sukupuolestaan. Useimmilla se muotoutuu jo varhaislapsuudessa biologisen, anatomisen, psykologisen ja sosiaalisen sukupuolen mukaan. (Commissioner for human rights 2009.) Sukupuoliroolin lasketaan kuuluvan sukupuoli-identiteettiin. Se sisältää kaiken yksilön toiminnan ja käyttäytymisen, jolla hän itselleen ja muille ilmaisee olevansa mies, nainen tai jotakin muuta. Seksuaalinen suuntautuminen kuuluu sukupuoli-identiteetin osa-alueisiin. Ihmiset on jaettavissa sukupuoli-identiteettinsä mukaan neljään eri ryhmään: miehiin eli maskuliinisiin, naisellisiin eli feminiinisiin ja androgyyneihin eli sukupuolineutraaleihin, jotka eivät selkeästi koe olevansa naisellisia eivätkä miehisiä. (Palmgren 2002, 23-29; Wikipedia 2009.)

Lapsen kasvamisen tytöksi tai pojaksi voidaan katsoa alkavan jo ennen lapsen syntymää, jos hänen vanhempansa saavat tietää sukupuolen. Synnytyslaitoksella tyttö vastaanotetaan punaisin ja poika sinisin tervetuliaislahjoin ja ympärillä olevat ihmiset ovat uteliaita tietämään, kumpi tuli. Lapsi nimetään, vaetetetaan ja häntä kohdellaan sellaisella tavalla, joka ilmaisee hänelle hoivaajan toiveita ja asenteita sitä kohtaan, että hän on poika tai tyttö. Nämä usein tiedostamattomatkin sanat, äänenpainot ja teot laukaisevat lapsen sukupuoli-identiteetin kehittymisen, jonka tukeminen kasvattajan toimesta on tärkeää alusta alkaen. (Jarasto & Sinervo 1997, 169.; Manninen 1992, 51.)

Lapsen aktiivisuuden lisääntyessä sekä puhe- ja liikuntataitojen karttuessa hänen sukupuoli-identiteettinsä hahmottuu. Puolentoista-kahden ikävuoden tienoilla se on jo varsin selkeä, minkä jälkeen sitä on vaikea muuttaa, sillä silloin lapsella on jo olemassa perustavaa laatua oleva käsitys itsestään ja vartalostaan oman sukupuolensa edustajana. Sukupuoli-identiteetin vahvistuminen tapahtuu vaiheittain, kun lapsi vähitellen kiinnostuu toisesta sukupuolesta ja havaitsee sen erilaisuuden. (Jarasto & Sinervo 1997, 169.)

Sukupuolirooli on sidonnainen aikakauteen ja kulttuuriin. Se on yhteisön asettama normi, jonka mukaan yksilön oletetaan käyttäytyvän. Sukupuoliroolit opitaan ympäristöstä ja ne saattavat tilanteen mukaan vaihdella. Ne muuttuvat iän myötä ja ympäristön odotusten ja paineiden vaikutuksesta sekä erilaisten muotivirtausten ja kulttuuristen käsitysten myötä. Lapsi hahmottaa sukupuolirooleja vähitellen vanhempien, tovereiden, kirjallisuuden ja lehtien sekä television ja muiden ympäristötekijöiden muokkaamana. (Keskinen & Hopearuoho-Saajala 1994, 17.)

Lapset alkavat omaksua yhteisönsä sukupuolirooleja hyvin varhaisessa vaiheessa, jolloin he omaksuvat käsitykset siitä, millainen tytön tai pojan tulee olla tai mitä he saavat tehdä ja mitä eivät. Kolmivuotiaalla on jo leikeissään, puheissaan ja olemuksessaan omalle sukupuolelle tyypillisiä piirteitä. Tärkeimmät esikuvat lapselle sukupuoliroolien malliesimerkeistä ovat omat vanhemmat. (Jarasto & Sinervo 1997, 170.)

4.2 Seksuaalinen suuntautuminen

Seksuaalisella suuntautumisella tarkoitetaan seksuaalisen kiinnostuksen ja ihastumisen ja rakastumisen kohteita sekä niitä asioita, joista saa seksuaalista mielihyvää. Se on ihmisen perusominaisuus ja osa hänen seksuaalista minäkuvaansa. Erilaiset fantasiat tai kokeilut eivät vielä määritä ihmisen seksuaalista suuntautumista. Yleisimmät seksuaaliset suuntautumismuodot ovat hetero-, bi- ja homoseksuaalisuus. (American Psychological Association 2009.)

Hormoneilla on iso tehtävä seksuaalisen suuntautumisen muodostumisessa. Kehittyvät aivot tarvitsevat mieshormoneja kytkeytyäkseen tuottamaan miehelle ominaista käyttäytymistä ja päinvastoin. Myös aivorakenne vaikuttaa sukupuolille ominaiseen käyttäytymiseen. Aivopuoliskoja peittävä isoivokuori on miehellä ja naisella eri puolilta paksumpi. Sosiaalinen ehdollistuminen ei siis voi määrätä ihmismielen sukupuolista suuntautumista. (Moir & Jessel 1991, 35-42.)

Heteroseksuaalisuus on vetovoimaa ensisijaisesti vastakkaista sukupuolta edustavaa yksilöä kohtaan. Se on yleisin seksuaalinen suuntautuminen ja monissa yhteiskunnissa se on sosiaalinen normi. Bi-seksuaalisuus tarkoittaa kykyä tuntea vetovoimaa molempia sukupuolia kohtaan. Kiinnostus ei kuitenkaan kohdistu välttämättä yhtä paljon molempiin, vaan ensisijaisesti jompaan kumpaan sukupuoleen. Homoseksuaalisuudessa kiinnostus kohdistuu omaan sukupuoleen. Bi- ja homoseksuaalisuus kuuluvat seksuaalivähemmistöihin. (mm. Tohtori.fi 2009; Väestöliitto 2009; Wikipedia 2009.)

4.3 Sukupuolen määritelmää

Lapsen biologinen sukupuoli määräytyy hedelmöitysvaiheessa vanhemmilta saatujen sukupuolikromosomien mukaisesti. Tästä syystä biologista sukupuolta voidaan kutsua myös geneettiseksi tai kromosomaaliseksi sukupuoleksi. Ihmisen alkion kehittymiseen tarvitaan aina kaksi kromosomia sukuelinten muodostumiseen. XX-kromosomipari muodostaa feminiiniset ja XY-kromosomipari maskuliiniset sukuelimet. (Mattila 2002.) Noin kuudella promillella naisista on syntyessään ylimääräinen Y-kromosomi. Suurin osa XXY-kromosomiyhdistelmän saaneista syntyy kuitenkin miespuolisina.

Ylimääräisestä Y:stä naisella tai X:stä miehellä ei kuitenkaan ole todettu olevan mitään erityistä hyötyä tai haittaa. (Palmgren 2002, 24.)

Anatominen sukupuoli tarkoittaa kehon rakenteellisia sekä toissijaisia sukupuoliominaisuuksia, joita ovat muun muassa ulkoiset ja sisäiset sukupuolielimet sekä karvoituksen määrä. Anatomiset ominaisuudet toimivat myös kehon lähettäminä viestisignaaleina ihmisten välisessä seksuaalisessa viestinnässä. Anatominen sukupuoli on tunnistettavissa näköaistin avulla ja sitä on pyritty korostamaan eri tavoin kautta historian. Tähän ovat vaikuttaneet muun muassa eroottiset kauneusihanteet, joiden mukaan eri ominaisuuksia korostetaan tai peitetään. (Mattila 2002.)

Sosiaalinen sukupuoli tarkoittaa yhteisön kokemusta ja tulkintaa yksilön sukupuolesta. Siihen kuuluvat erilaiset sukupuoliroolien piirteet sekä niin sanottu juridinen sukupuoli, mikä merkitsee yksilön juridista asemaa sukupuolensa edustajana. Yksilön määrittäminen joko mieheksi tai naiseksi johtuu laji- ja kulttuurihistoriasta, vaikka toisenkin sukupuolen ominaisuuksia sallitaan. Psykologinen sukupuoli tarkoittaa yksilön käsitystä ja kokemusta omasta sukupuolestaan sekä tyttönä tai poikana olemisesta. (Mattila 2002.) Se varmentaa kaikkia ruumiillisia ominaisuuksia, joita muut sukupuoliominaisuudet määrittävät. (Gråhn 2005).

Lapsella alkaa useimmiten noin kolmen vuoden ikäisenä olla pysyvä samaistuminen jompaan kumpaan sukupuoliryhmään. Jotkut saattavat kuitenkin samaistua sekä mieheyteen että naiseuteen ja osa kokee olevansa henkisesti toista sukupuolta kuin ruumiillisesti. Ihmisen psykososiaaliseen sukupuolen kokemiseen kuuluu se, miten hän kokee maskuliinisuuden ja feminiinisuuden itsessään. Kulttuuri määrittää monet piirteet, ominaisuudet ja tavat toimia jompaan kumpaan kategoriaan. Osa ihmisistä kokee olevansa kokonaispersoonallisuudeltaan hyvin vahvasti molempia, kun osa haluaa ottaa etäisyyttä kumpaankin sukupuoleen kohdistuneisiin odotuksiin. (SETA 2004.)

4.4 Sukupuolena tyttö

Tytön biologisia tunnusmerkkejä ovat ulkoisten sukuelinten lisäksi kehittyneet synnytyselimet sekä XX-kromosomipari. Hänellä on aikuisena kyky tulla raskaaksi ja hän on usein poikaa lyhyempi sekä sirorakenteisempi. Tytön iho on pojan ihoa ohuempi ja hänen kasvonpiirteensä ovat sirommat. Poikaan verrattuna kehon rasvaprosentti on suurempi, mikä edistää estrogeenin tuotantoa. Tytöllä on myös korkeampi ääniala, kapeammat hartiat sekä pienempi lihasmassa, jonka vuoksi hänellä on vähemmän fyysistä voimaa. (Tohtori.fi 2009.; Wikipedia 2009.)

Varhaiskantasessa kulttuurissa ja käytöksessään tytöt on luokiteltu poikia ujommiksi ja hiljaisemmiksi. Tytöt toimivat pienestä pitäen erilaisissa rooleissa ja ovat taitavia niiden jakamisessa. Tytöt ovat poikia tunteellisempia ja heillä on synnynnäinen hoivavietti, joka takaa jälkeläisistä huolehtimisen aikuisena. (Wikipedia 2009.) Tytöt ovat luonteenpiirteiltään myös huomaavaisia ja heillä on kyky kommunikaatioon sekä yhteistyöhön. He ovat solidaarisia pientä ryhmää kohtaan sekä ahkeria ja velvollisuudentuntoisia. (Keskinen & Hopearuoho-Saajala 1994, 35.)

Suuttuessaan tyttö käyttää sanallista väkivaltaa. Tytöt leikkivät mieluiten pareittain ja kasvavat lähempänä aikuista jatkuvassa suojelussa. Tytöistä tulee sen vuoksi usein arempia ja passiivisempia kuin pojista. Tyttö on valmiimpi miellyttämään aikuista jopa vasten tahtoaan, sillä hän on riippuvainen aikuiselta saamastaan hyväksynnästä. (Jarasto & Sinervo 1997, 175., Moir & Jessel 1991, 74-80.)

4.5 Sukupuolena poika

Pojan sukuelinten määrittävä kromosomipari on XY. Hän on keskimääräiseltä pituudeltaan ja kooltaan tyttöä isompi sekä fyysisiltä ominaisuuksiltaan voimakkaampi. Pojalla on leveämmät hartiat suhteessa lantioon ja hänellä on tyttöä matalampi ääni. Pojan avaruudellinen hahmottamiskyky on parempi kuin tytöllä ja hänellä on suuremmalla todennäköisyydellä jokin värisokeus. Pojan testosteroni-hormonin taso on huomattavasti suurempi kuin tytöllä. (Tohtori.fi 2009.; Wikipedia 2009.)

Poika omaksuu maskuliinisen roolinsa aikaisemmin kuin tyttö feminiinisen. Hän pitää roolistaan myös tiukemmin kiinni. Poika valitsee yksipuolisesti poikien leikkivälineet ja leikit, sillä hän ei halua olla tyttömäinen. Poika arvostaa tyttöä enemmän rajuja leikkejä ja menoa, jolloin hän joutuu tyttöä useammin ristiriitaan naiskasvattajan kanssa. Poika tarvitsee enemmän aikuisen tukea, rohkaisua ja hyväksymistä kuin tyttö, säilyttääkseen avarakatseisuutensa. Poika nauttii tyttöä enemmän liikkumisesta ja toiminnasta sekä katsoo enemmän televisiota ja videofilmejä. Poika käy myös helpommin suuttuessaan käsiksi toiseen. Pojat leikkivät suuremmissa joukoissa sekä liikkuvat omatoimisemmin ja laajemmilla alueilla. Pojalle kavereiden hyväksyntä on tärkeää, jonka vuoksi hän on valmis uhmaamaan aikuista etenkin silloin, jos kaverit ovat samaa mieltä. (Jarasto & Sinervo 1997, 175., Moir & Jessel 1991, 74-80.)

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TOTEUTUS

Miehiset ja naiselliset ominaisuudet vaihtelevat eri kulttuureissa. Useimmat näistä ominaisuuksista opitaan tarkkailemalla ympäristöä, joka puolestaan olettaa tytöillä ja pojilla olevan tietynlaisia ominaisuuksia. Aikuisten uskomukset ohjaavat heidän tekemiään tekoja kaikista tarkoituseristä huolimatta, jolloin ne vaikuttavat myös kasvatukseen ja luovat pohjan sukupuolirooleille useilla huomaamattomilla tavoilla. Tytöillä ja pojilla on syntymästään lähtien ominaisuuksia, jotka esiintyvät luonnostaan eri tavoin heidän elämänsä aikana, vaikkakaan kukaan ei pysty varmuudella sanomaan, mikä on synnynäistä ja mikä opittua. Monet ominaisuudet luokitellaan miehisiksi tai naisellisiksi vain sen vuoksi, että ympäristö sitä heiltä odottaa. (Aigner & Centerwall 1999, 108-109.)

Lapsuusaika vietetään nykyaikana useiden perheiden kohdalla päivähoitoympäristössä joko päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muunlaisessa yhteisössä. Suvaitsevaisuus ja avoimuus 2000-luvun maailmassa antaa mahdollisuuden yhä useammalle lapselle, nuorelle ja aikuiselle toteuttaa vapaasti omia mieltymyksiään sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyen. Enää ei välttämättä tarvitse olla joko tyttö tai poika, vaan mustavalkoinen kahtiajako on alkanut enenevässä määrin saada värikirjoa

välimaastoonsa.

Kaikki kasvatuksen ammattilaiset, saati vanhemmat, eivät ole kuitenkaan vielä valveutuneet keinoihin, joilla tähän sektoriin sijoittuvien lasten omaa minää ja identiteettiä voitaisiin tukea. Tiedostamalla lapsen fyysisen, psyykkisen ja sukupuolisen kehityksen eri vaiheet, sekä oikeanlaisen tuen vaikutus lapseen, kasvattajalla on käsissään tärkeä voimavara itsetunnon ja minäkuvaltaan eheiden kansalaisten tueksi matkalla aikuisten maailmaan.

Tutkimuksen tavoitteena on antaa kasvattajalle työkaluja lapsen sukupuoli-identiteetin tukemiseen normaalin arjen lisäksi myös erityistilanteissa, sekä antaa ajantasaista ja ammattimaista tietoa aiheesta. Lisäksi se tarjoaa mahdollisuuden saada kokemukseräistä informaatiota seksuaalisen kahtiajaon välimaastossa eläviltä ihmisiltä omista kokemuksistaan ja kasvattajiltaan saamasta palautteesta

Tutkimuskysymyksiä on kaksi:

- 1) Miten eri tahot (lapset, seksuaalivähemmistöt, kasvatuksen ammattilaiset) määrittelevät tyttöyden ja poikuuden?
- 2) Miten kasvattaja voi tukea lapsen sukupuoli-identiteettiä ja minkälaisin vaikutuksin?

Tutkimuksella pyritään selvittämään vallalla olevia käsityksiä sukupuolista ja niiden välisistä eroavaisuuksista ottaen huomioon eri ikäryhmät, kasvattajat sekä erilaiset seksuaalisuuntaukset ja sukupuoli-identiteetit. Sukupuolten määrittelemisen valottaa mahdollisuuksia tai mahdottomuutta jakaa ihmiset kahteen sukupuoliryhmään ja toisaalta kertoo, miten milläkin taholla sukupuoliisuus käsitetään.

Lisäksi tutkimuksen tavoitteena on saada kasvattajat niin kotona kuin päivähoitoyhteisöissä keskustelemaan sukupuolisuutta koskevista asioista ja auttaa tunnistamaan asenteita erilaisia ilmiöitä kohtaan, sekä antaa työkaluja lapsen sukupuoli-identiteetin tukemiseen positiivisella tavalla. Tutkimuksella pyritään myös selvittämään sukupuoli-identiteetin tukemisen ja stereotyyppisen luokittelun vaikutuksia lapseen. Ihmisen sukupuolinen ja seksuaalinen kehitys alkaa jo sikiöaikana, joten tutkimus on rajattu 3-6-vuotiaisiin lapsiin.

5.1 Tutkimusmenetelmä ja aineistonkeruu

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisella tutkimusotteella pyritään saamaan jostain ilmiöstä kokonaisvaltainen kuva ja ymmärtää sitä syvemmin, monesta eri näkökulmasta. Aineistonkeruumenetelmiä on useita ja vastausten analysointi on tulosta tutkijan ajattelusta, mikä tarkoittaa, että tutkija on itse tutkimuksen tärkein väline. (Huttunen 1995, 201-202.) Laadullisessa tutkimuksessa tulkintaa tehdään koko tutkimusprosessin ajan. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 152). Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja sillä pyritään selvittämään mitä jokin asia ihmisille merkitsee. (Krause & Kiikkala 1996, 63.)

Tutkimuksen tavoitteena oli kartoittaa eri tahojen käsityksiä sukupuolten määritelmistä sekä kasvattajien keinoja lapsen sukupuoli-identiteetin tukemiseen ja asenteiden vaikutuksesta siihen. Tutkimukseen haastateltiin neljästä kuuteen vuotiaita lapsia, seksuaalivähemmistöjen edustajia sekä kasvatusalan ammattilaisia päivähoitoympäristöstä. Lisäksi tutkimuksessa hyödynnettiin kasvattajuutta, sukupuolta ja seksuaalisuutta sekä lapsen kehitystä koskevaa kirjallisuutta.

Haastateltavista seksuaalivähemmistöön kuuluvat henkilöt koostuivat henkilöistä, jotka ilmoittautuivat itse sähköpostitse SETA:n keskustelupalstalle jätetyn ilmoituksen perusteella sekä tuttavapiiristä poimituista vapaaehtoisista. Haastateltavat lapset olivat tuttavapiiriin kuuluvista perheistä, sillä ajankäytöllisistä syistä erillisten lupalomakkeiden laatiminen ja vastausten odottaminen tuntemattomilta ei olisi ollut tarkoituksenmukaista. Kasvatuksen ammattilaiset koostuivat kahden eri päiväkodin henkilökuntaan kuuluvista henkilöistä.

Aineistonkeruumenetelmänä tutkimuksessa käytettiin puolistrukturoitua haastattelumenetelmää, jossa kunkin vastaajaryhmän haastateltaville esitettiin samat kysymykset samassa järjestyksessä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47). Haastattelut seksuaalivähemmistöjen edustajille sekä lapsille toteutettiin sähköpostimuodossa (Liite 1 ja Liite 2) ja kasvatusalan ammattilaisille avoimena ryhmähaastatteluna (Liite 3). Sähköpostiin vastasivat seksuaalivähemmistöjen edustajat ja lasten vanhemmat, jotka suorittivat haastattelun lapsilleen kotona. Ohjeena vanhemmille oli kirjoittaa ylös jokainen reaktio ja äänenpaino, jolla lapsi vastauksen antoi.

Haastattelutapa mahdollisti asioiden syvällisemmän pohdinnan, sillä se ei ollut sidottu siihen hetkeen, vaan antoi aikaa miettiä sanamuotoja ja kerrottavia asioita pidemmällä aikavälillä. Vanhempien haastattelussa lastaan on todennäköisempää saada monipuolisempia vastauksia kuin vieraan haastattelemana, oman vanhemman tuttuusaste huomioiden.

Ryhmähaastattelussa oli paikalla samaan aikaan useita henkilöitä, tavoitteena avoin keskustelu tutkijan antamasta aiheesta tai teemasta. Osallistujat voivat yhdessä muistella ja herätellä muistikuvia, tukea ja rohkaista toisiaan vastauksissa, jolloin on mahdollista saada tavallista enemmän tietoa. Yhdellä istunnolla saadaan haastateltua useampaa henkilöä, mikä tekee ryhmähaastattelusta tehokkaan haastattelumenetelmän. (Eskola & Suoranta 1996, 72-74.)

Haastatteluilmapiiri kasvatustieteen ammattilaisten istunnossa oli rento ja positiivinen. Aiheesta oltiin kiinnostuneita ja se herätti paljon avointa keskustelua ja muistoja sekä muistelua. Jokainen osallistui tasapuolisesti keskusteluun ja kertoi näkemyksiään. Haastateltavat antoivat toisilleen mahdollisuuden vastata ja täydensivät toistensa vastauksia kiitettävästi. Tutkija kirjoitti keskustelua ylös sen edetessä ja toimi aiheen annettuaan pääosin kuuntelijana, kirjoittajana sekä keskusteluaiheiden antajana, sillä keskusteluun osallistuvat henkilöt olivat hyvin aktiivisia.

5.2 Aineiston analysointi

Laadullisen aineiston analyysin avulla selkeytetään tutkimuksesta saatua aineistoa ja tuotetaan sen pohjalta uutta tietoa tutkittavasta asiasta. (Eskola & Suoranta 1996, 137). Tutkimus on analysoitu aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin. Sisällönanalyysillä voidaan systemaattisesti analysoida dokumentteja sekä järjestää ja kuvailla tutkittavaa ilmiötä. Sisällönanalyysillä pyritään saamaan tutkittavan ilmiön kuvaus tiiviissä ja yleistetyssä muodossa. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 4.)

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi jaetaan kolmeen vaiheeseen, aineiston pelkistämiseen, ryhmittelyyn ja teoreettisten käsitteiden luomiseen. Aineistolähtöisen analyysiprosessin pelkistämällä tarkoitetaan kerättyjä ilmaisuja, jotka liittyvät

tutkimuskysymyksiin. Pelkistetyt ilmaisut kirjataan mahdollisimman tarkasti niillä termeillä, joilla ne esitetään aineistossa. Pelkistetyistä ilmaisuista ryhmitellään omiin luokkiinsa ne asiat, jotka näyttävän kuuluvan yhteen (Taulukko 1 ja 2). Kategoriat nimikoidaan kuvaamaan sisältöä. Kategorointi on analyysin kriittisin vaihe, sillä tutkijalla on päätösvalta ilmaisujen kuulumisesta ja kuulumattomuudesta tiettyyn kategoriaan. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 102-111.)

Aineisto kerättiin sähköposti- ja ryhmähaastattelun avulla. Sähköpostihaastattelu ei vaatinut erillistä litterointia, eli sanasta sanaan kirjoittamista, sillä ne olivat jo valmiiksi tekstimuodossa haastateltavan itsensä kirjoittamina. Ryhmähaastattelu kirjoitettiin sen aikana ylös mahdollisimman sanatarkasti ja tärkeät yksityiskohdat huomioiden. Vastaukset taulukoitiin teemoittain suorina ilmauksina vastaamaan jokaista erillistä kysymystä. Tämän jälkeen niistä poimittiin tutkimuskysymyksiä tukevat avainsanat, joiden alle pelkistetyt ilmaisut kirjattiin. Jokaisen haastatteluryhmän vastaukset taulukoitiin ja eriteltiin samoin menetelmin ja näiden pohjalta saatiin tutkimuskysymyksiä vastaavat tulokset.

5.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen tavoitteena on mahdollisimman hyvä luotettavuus eli sen tulisi pystyä osoittamaan reliaabelius ja validius. Tutkimustulosten on oltava luotettavia, eivätkä ne saa olla sattumanvaraisia. Tutkimusmenetelmien tulee myös mitata ja tutkia juuri sitä mitä oli tarkoitettukin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2001, 213.) Laadullinen tutkimus on luotettava, kun tutkimuksen kohde ja tutkittu materiaali sopivat yhteen, eikä teorian muodostukseen ole vaikuttanut epäolennaisia tai satunnaisia tekijöitä. Tutkija itse ja hänen rehellisyytensä on myös yksi luotettavuuden kriteeri. Tutkijan tulee olla kriittinen ja arvioida tutkimuksensa luotettavuutta jokaisen tekemänsä valinnan kohdalla, sillä arvioinnin kohteena ovat tutkijan tutkimuksessaan tekemät ratkaisut. (Vilka 2005, 158-159.)

Tutkimusprosessin aikana tehtävät ratkaisut ovat merkittäviä tutkimuksen eettisyyden näkökulmasta katsottuna. Nämä saattavat joskus tutkijasta tuntua toisarvoisilta. (Pietarinen & Launis 2002, 46.) Tutkija käyttää työssään asiantuntijavaltaa sekä

tutkijayhteisön hänelle tarjoamaa arvovaltaa. Varsinkin tutkimuksen, joka kohdistuu ihmisiin, toteuttaminen vaatii tutkijalta hyvän tutkimuskäytännön noudattamista. Tällöin ensisijaisiksi nousevat tutkittavien ihmisarvon sekä itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. (Pelkonen & Louhiala 2002, 129.)

Tutkimushaastatteluihin osallistuneet henkilöt ovat ennen kysymyksiin vastaamista saaneet tiedon tutkimuksen sisällöstä ja tarkoituksesta. Lisäksi heille on myös vielä varsinaisessa haastatteluvaiheessa annettu mahdollisuus kieltäytyä vastaamasta, mikäli he siihen kokivat tarvetta. Osa haastatteluun lupautuneista käyttikin tätä mahdollisuutta ja jätti vastaamatta haastatteluun. Haastattelu toteutettiin sähköpostitse, joten haastateltavilla oli aikaa miettiä ja muokata vastauksiaan rauhassa. Tämä takasi sen, että jokaisella oli mahdollisuus kertoa anonyymisti asiat, jotka kokivat tärkeiksi antamansa informaation kannalta. Haastateltavia ei johdateltu kysymysten vastauksiin millään lailla, vaan he ovat saaneet itse muodostaa mielipiteensä.

Tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden tiedot on opinnäytetyön hyväksymisen jälkeen hävitetty. Tämä koskee henkilöiden sähköpostiosoitteita ja niiden yhteydessä ilmenneitä nimitietoja. Myöskään tutkimukseen osallistuneiden asuinpaikat tai -paikkakunnat eivät ole missään vaiheessa tulleet tutkijallekaan ilmi. Eettisyyden takaamiseksi henkilöiden anonymiteetti on suojattu.

Lasten haastattelun suorittivat heidän vanhempansa, jotka välittivät vastaustiedot sähköpostitse. Tämä saattaa olla tutkimuksen luotettavuuden kannalta heikentävä osatekijä. Tutkijalle ei selviä kirjoituksen perusteella lapsen varsinaiset reaktiot ja mahdolliset lisätarkennukset esitettyihin vastauksiin. Vanhemmat saattoivat myös muokata lastensa vastauksia kirjatessaan niitä luettavaan muotoon. Toisaalta voidaan olettaa vanhemman olevan lapselle tutuin henkilö, jolloin lapsen vastaukset eivät ole verhoutuneet jännitykseen tai outoon haastatteluympäristöön.

Kasvattajien näkemyksiä tutkittaessa haastateltavien joukko oli yhdeltä kasvattajuuden osa-alueelta. Ryhmähaastattelun ilmapiiri oli rento ja kaikki kertoivat kokemuksistaan ja mielipiteistään avoimesti. Tutkija kirjoitti kuulemaansa itse ylös keskustelun aikana, jolloin sanamuodot saattoivat poiketa alkuperäisestä ilmaisusta. Keskustelun pääpiirteet tulivat kuitenkin tarkoituksenmukaisina kirjattua. Kasvattajuuden ollessa paljon

laajempi käsite, olisi tutkimuksen luotettavuutta lisännyt muidenkin kasvatukseen osallistuvien (esimerkiksi vanhemmat) henkilöiden haastattelu.

Teorialähteinä käytetystä kirjallisuudesta, internet-sivustoista sekä lehdistä suurin osa ovat tuoreita ja luotettavia lähteitä. Osiin internet-sivuihin on etsitty vastaavia lähteitä myös muilta sivustoilta sekä mahdollisesta kirjallisuudesta luotettavuuden ja tiedon oikeellisuuden takaamiseksi. Kirjallisuutta erillisistä aiheista oli runsaasti, jolloin tutkija joutui käyttämään kriittistä karsintaa valitessaan lähteitä.

6 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Haastatteluun osallistui seitsemän neljästä kuuteen -vuotiasta lasta, joista kolme oli tyttöjä ja neljä poikia. Vastaajien keski-ikä oli noin viisi vuotta. Seksuaalivähemmistöjen vastaajia oli yhteensä kahdeksan. Naisia oli kuusi ja miehiä kaksi. Toinen miehistä on ollut nainen ja yksi naisista koki sukupuolensa enemmän androgyyniksi eli seksuaalisesti neutraaliksi. Lesboja heistä oli kolme ja homoja yksi. Loput vastaajista olivat biseksuaaleja. Vastaajat olivat iältään 16-57-vuotiaita ja heidän keski-ikänsä oli 27,5 vuotta. Kasvattajien ammattilaisia varsinaiseen haastatteluun osallistui viisi, joista kolme oli lastenhoitajia, yksi perhepäivähoitaja ja yksi erityislastentarhanopettaja. Heidän keski-ikänsä oli noin 46 vuotta ja keskimääräinen työkokemuksensa vuosissa noin 19 vuotta. Yksi haastateltavista oli mies.

6.1 Käsitteet tyttöydestä ja poikuudesta

Haastatelluista lapsista kaikki määrittivät tyttöyden ja poikuuden vaatetuksen ja hiusten perusteella, osa isommista osasi määrittellä myös sukuelinten perusteella. Muita tyttöyden ja poikuuden merkkejä olivat muun muassa leikit ja ääni.

No työllä on pidempi tukka kuin pojalla, tytöt käyttää hameita.

Tyttöillä on pitempi tukka. Ja pojilla on täällä se..(näyttää haarojen väliin)..se pallo..hmm..siis pippeli. Niin ja tytöille voi laittaa pompulat. Ja tytöt voi laittaa mekon. Pojan tietää jos on vaikka sinisiä vaatteita päällä. Sen vaan näkkee että jos on tyttö.

Semmosta eroa, että mitä ne leikkivät.

Tytöillä on sellanen kimeempi ääni ja pojilla möreempi.

Pojilla on pelottavampia paitoja, ja tytöillä on muutenkin pitemmät hiukset, eihän pojille voi lettejä tehdä!

Niinku naisella on vähän kuumempi veri kuin pojilla. Esimerkiksi jos tytölle tulee kuumetta niin se on vielä kuumempi otsa kuin pojalla.

Kasvatusalan ammattilaisilla määritelmät tyttöydestä ja poikuudesta olivat huomattavasti yksiselitteisempiä. Kaikki haastateltavat olivat yhtä mieltä fyysisten ominaisuuksien lisäksi siitä, että tyttöjen ja poikien leikeissä esimerkiksi äänimaailmat ja intensiteetti eroavat huomasti toisistaan. Poikien äänimaailma on voimakkaampi ja he käyttävät ilmaistessaan asioita hyvin paljon erilaisia ”efektejä”. Lisäksi vauhtia riittää poikien leikeissä enemmän kuin tyttöjen. Tyttöjen leikit ovat säännönmukaisempia ja selkeämmin roolitettuja kuin poikien.

Sukupuolivähemmistöjen edustajat erottelivat tytöt ja pojat sukuelimistä, hormoneista ja erilaisesta vartalosta. He kertoivat poikien olevan myös aggressiivisempia, vahvempia ja dominoivampia kuin tytöt. Pojat ovat myös enemmän kiinnostuneita tekniikasta, sotaleikeistä ja vauhdikkuudesta tyttöihin verrattuna. Pojat viihtyvät tyttöjä paremmin isommissa porukoissa, eivätkä he vertaile itseään samalla tavalla muihin kuin tytöt. Tytöt määriteltiin poikia enemmän alistuvammiksi, heikommiksi ja herkemmiksi. Toisaalta he ovat julmempia ja viihtyvät pienemmissä porukoissa, joissa he pitävät mustasukkaisesti kiinni omasta asemastaan. Sukupuolia määriteltiin myös harrastusten mukaan.

Yleisesti kaikista vastauksista tuli ilmi, että tyttöjä ja poikia määrittävät stereotypiat ovat voimakkaasti valloillaan erilaisissa yhteisöissä. Näitä perusteltiin muun muassa länsimaisen kulttuurin ja median asettamilla vaatimuksilla.

Suomalaisilla tuntuu olevan hyvin rajoittuneet käsitykset siitä, millainen tytön tai pojan kuuluu olla, eikä jokaisesta koulusta, kaveripiiristä tai perheestä mitenkään välttämättä löydä avarakatseisia yksilöitä.

Oma länsimainen kulttuurimme on määritellyt miesten olevan vahvempia, aggressiivisempia ja dominoivempia osapuolia niin sanotusti tekijöitä, kun taas naiset ovat enemmänkin heikkoja ja alistuvia. Jotta voit olla hyväksytyksi nainen on sinun käytettävä mekkoja ja käyttäydyttävä naisellisesti: meikattava, oltava kiinnostunut perheestä ja kauneudesta yms. Miesten taas tulee olla työnsä hoitavia, tekniikasta yms kiinnostuneita raavaita uroksia. Ja kyllä minun mielestä media yrittää syöttää meille tämän päivän nais- ja miesihannetta hyvin hanakasti.

Sukupuolijaottelu painottuu vahvasti ulkoisiin ja fyysisiin seikkoihin. Lapset ajattelevat tyttöytään tai poikuuttaan vaateuksella ja hiuksilla, mikä on ihan luonnollista, sillä yhteiskunta ruokkii tätä ajattelutapaa. Useimmiten kuitenkin vanhemmat ovat niitä, jotka lapsilleen vaatteita ostavat ja näin heidän ulkoiseen olemukseensa vaikuttavat. Suurimmaksi osaksi vanhemmat päättävät myös lastensa hiustyylistä ja pituudesta ja luovat omalla esimerkillään mallin uudelle sukupolvelle suhtautumisesta ilmiöihin tulevaisuudessa.

Haastattelujen perusteella sukupuolien eroavaisuuksia voidaan kuvata seuraavasti:

TAULUKKO 1. Tyttöjen ja poikien väliset eroavaisuudet

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA	YHDISTÄVÄ LUOKKA
Hiukset Vaatteet	Ulkonäkö	Ulkoiset eroavaisuudet	Sukupuolten määrittelyt
Leikit	Käyttäytyminen		
Feminiinisyys Maskuliinisuus	Luonteenpiirteet	Sisäiset eroavaisuudet	
Estrogeeni Testosteroni	Hormonitoiminta		
Minäkuva Seksuaalinen suuntautuminen	Identiteetti		

6.2 Kasvattaja ja lapsen sukupuoli-identiteetti

Lapset ja kasvatuksen ammattilaiset olivat yhtä mieltä siitä, että tyttöjen ja poikien välillä on päivähoidossa ”kirjoittamattomia” sääntöjä, jotka näkyvät päivähoitopaikan arjessa ja kasvattajien työskentelyssä. Vaikka säännöt ovat periaatteessa tytöille ja pojille samat, saavat pojat kuitenkin vauhdikkuuttaan ja äänekkyyttään enemmän anteeksi kuin tytöt. ”Pojat on poikia” -mentaliteetti on edelleen vahvasti läsnä päivähoitotilanteissa. Tämän vuoksi pojat myös kokevat, että heitä kielletään enemmän ja se on heidän mielestään tylsää.

Seksuaalivähemmistöjen edustajilla oli enemmän kokemuksia kasvattajien suhtautumisesta itseensä lapsuusaikana, mikä antoi selkeitä viitteitä myös siitä, miten asenteet ja kasvatustavat olivat heidän identiteettiinsä ja minuuteensa vaikuttaneet. Kasvattajat saattoivat olla joko päivähoitohenkilökuntaa tai vanhempia. Mikäli kiinnostuksen kohteet ovat olleet enemmän vastakkaiselle sukupuolelle tyypillisiä, on heitä yritetty saada kiinnostumaan esimerkiksi enemmän omalle sukupuolelle tyypillisistä leluista tai leikeistä. He ovat saaneet myös kasvattajilta toruja ja heitä on yritetty mukauttaa omaan sukupuoleensa esimerkiksi erilaisilla pukeutumisleikeillä. Vanhoilliset kasvattajat ovat käyttäneet leimaavia ilmaisuja, jotka ovat jättäneet jälkensä lapsiin. Kasvattajien piirissä tyttöjen poikamaisuus on hyväksyttävämpää kuin poikien tyttömäisyys.

Kasvattajien suhtautumisella on ollut voimakkaita vaikutuksia lapsen identiteetin ja minäkuvan kehittymiseen. Lapsilla, joita on yritetty kasvattamalla muuttaa pois siitä, mikä heille omimmalta on tuntunut, on kasvunsa varrelta jäänyt huonommuuden tunteita ja ahdistusta. Lisäksi suhteet omiin vanhempiin ovat kärsineet ja osa haastateltavista kokee pelkoa heitä kohtaan vielä aikuisiällä. Tämä on vaikuttanut myös myöhempisiin ihmissuhteisiin ja epävarmuuteen uusissa kontakteissa, sillä ennakkoluulot ihmisten asenteista ovat voimakkaita ja kipeitäkin.

Minua yritettiin kasvattamalla muuttaa. Se on tehnyt vielä nyt vanhempien hyvin kipeää. Siitä on jäänyt huonommuuden tunteita, riittämättömyyttä sekä tietyllä tavalla oma pyrkimys oikeudenmukaisuuteen. Tämä halu kasvattamalla muuttaa minua myös rikkoi suhteen toiseen vanhempaan kokonaan. Lakkasin kertomasta hänelle mitään omia asioitani ja elin kaksoiselämää lapsena ja

nuorena.

Joskus saatan olla hyvinkin itsekriittinen, koska en tunne sopivani ns. omaan rooliini.

Omat vanhempani ovat hyvin vanhoillisia sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvissä ajatuksissaan ja vaikka asiasta ei varsinaisesti ole kotona ikinä ollut puhetta, mutta esim. tv:tä katsoessamme olen saanut kuulla (...) kommentteja. Tämä on vaikuttanut siten minun ja vanhempieni väleihin, etten uskalla olla heille täysin rehellinen omista asioistani (...). Tavallaan pelkään heitä (...). Minusta tuntuu, että näinkin ison ja minulle tärkeän asian salailu saattaa johtaa myös muidenkin asioiden salailuun helposti, koska pelkään omalla tavallani heidän reaktioitaan eri asioihin. Tuntuu, että olen etääntynyt heistä ja pelkään joissain muissakin tilanteissa sanoa rehellisesti, että (...) olen tyyliltäni tällainen, en voi muuttaa itseäni. (...) kuka hyväksyy minut tällaisenaan parhaiten, jos ei oma perheeni?

Vanhemmat ja päivähoitohenkilökunta ovat myös keskenään käyneet kamppailua lapsen sukupuolta määrittävistä ominaisuuksista.

Ollessani päiväkotikäinen äitini oli kuulemma joutunut käymään "tappelua" hoitajien kanssa siitä, voiko minua pakottaa laittamaan mekkoa päälle joulujuhlaan - olisi kuulemma ollut niin nättiä kun kaikilla tytöillä olisi ollut mekot.

Vapaammassa ja suvaitsevaisemmassa ilmapiirissä kasvaneet lapset kokivat olevansa itsetunnonaan kokonaisempia ja mielenterveydeltään eheämpiä kasvettaen aikuisiksi.

Oma äitini on aina ollut ihan huippu, ja sanonut, ettei sillä ole väliä ketä rakastan, kunhan rakastan (...), ei ole mitään, mitä en voi tai saa tehdä koska satun olemaan tyttö. Olen saanut kasvaa aika ehjäksi ihmiseksi."

Itse olen saanut varsinkin äidiltäni tukea ja kannustusta ensin naisellisuuteni korostamiseen ja arvostamiseen ja myöhemmin hyvää kaikupohjaa pohdinnoilleni seksuaalisesta suuntautumisestani ja sen myötä sukupuoli-identiteetistäni. Isäni taas on suhtautunut aina hyvin neutraalisti sekä seksuaalisuuteen että sukupuoli-identiteettiin; hän ei ole kannustanut eikä painostanut minua kumpaankaan suuntaan.

Haastatteluista kävi ilmi, ettei kasvattajia tänä päivänä kouluteta tai opasteta lapsen sukupuoli-identiteetin tukemiseen millään tavalla. Jokaiseen ilmiöön reagoidaan tapauskohtaisesti, eikä kukaan osannut vastata kysymykseen, onko koulutus aiheesta tarpeellista tai onko kasvattajilla tarpeeksi työkaluja ja osaamista kohdata erilaisia identiteettejä.

Paras tapa tukea lapsen sukupuoli-identiteettiä oli heidän mielestään hyvä suhde ja keskusteluavoimuus lapsen koko perheeseen, tyttö-poika-jaottelujen vähentäminen esimerkiksi jumppatuokioilla ja yhteisleikeissä sekä lapsen kohtelua lapsena. Vielä tänä päivänä kasvattajakunnassa on vanhoillisesti ja kaksijakoisesti ajattelevia kasvattajia. Siitä huolimatta omat asenteet ja ennakkoluulot lasta kohtaan tulisi pystyä jättämään taka-alalle, eikä niiden saa antaa vaikuttaa lapsen hoitoon tai kohteluun.

Suurin osa haastateltavista oli kasvattajien kanssa samoilla linjoilla. Lapselle tulisi antaa vapaus valita leikkinsä, pukeutumisensa ja tyyliänsä, vaikka tyttö-poika-jaottelua ei täysin tuomittukaan. Haastateltavien mielestä on tärkeätä saada pukea tyttö vaaleanpunaiseen ja poika vaaleansiniseen ja antaa hänelle hyvä roolimalli jommasta kummasta sukupuolesta, jotta hänellä olisi reflektiopohjaa siihen mihin samaistua. Haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, että painostaminen ja pakottaminen vaikuttavat negatiivisesti lapsen itsetuntoon ja minäkuvaan. Lapsi tulisi hyväksyä sellaisena kuin hän on ja antaa hänen ilmaista itseään parhaaksi näkemällään tavalla yleisten pelisääntöjen rajoissa.

Kukaan lapsi ei voi kasvaa vapaana vanhempiensa ja muiden kasvatukseen osallistuvien ihmisten arvostuksista, ennakkoluuloista, mielipiteistä (...).

Haastattelujen perusteella kasvattajien suhtautumista sukupuoli-identiteettiin voidaan kuvata seuraavasti:

TAULUKKO 2. Kasvattajan suhtautuminen

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA	YHDISTÄVÄ LUOKKA
Hyväksyntä Empatia	Tukeminen	Positiivinen suhtautuminen	Kasvattajan suhtautuminen sukupuoli-identiteettiin
Rohkaiseminen Positiivinen palaute	Kannustus		
Ulkonäkö Harrastukset Mielenkiinnon kohteet	Valinnan vapaus		
Ulkopuolelle jättäminen Psyykinen väkivalta	Syrjintä	Negatiivinen suhtautuminen	
Nimittely Haukkuminen Osoittelu Lokerointi	Arvostelu		

7 POHDINTA

Kasvatustyössä sukupuolisuutta ja siihen liittyvää identiteettiä on aiheena käsitelty varsin vähän. Seksuaalisuudesta puhuminen kasvatukseen liittyvänä aiheena on vielä nykyäänkin osittain tabu, vaikka se on esillä entistä useammin eri yhteyksissä. Sukupuoli-identiteetti on yksilölle henkilökohtainen asia, josta on vaikea tehdä subjektiivisesti yleistettäviä johtopäätöksiä. Silti seksuaalinen suuntautuminen on määrittää sen, mitä yksilö ihmisenä on.

Kasvattajan suhtautuminen sukupuolten moninaisuuteen vaikuttaa kasvatettavaan lapseen sekä hänen käsitykseensä itsestään. Suurin osa (ellei kaikki) lapset kasvatetaan alusta asti yhteiskunnan asettamien heterouden normien mukaisesti. Identiteettinsä kanssa kamppaileva lapsi saattaa kokea homogeenisen kasvatusympäristönsä uhkaavaksi, kun ei voi olla varma täyttääkö hän erilaisena nämä normit.

Seksuaalinen suuntautuminen on hyvin dominoiva määrite sellaiselle ihmiselle, jolla se poikkeaa valtaväestöstä. Esimerkiksi uusia ihmisiä toisilleen esiteltäessä toisen mahdollinen homous tulee mainittua jo alkusanojen yhteydessä, onhan se vahva osa hänen identiteettiään. Tämä on usein tahatonta. Viimeistään mahdollista tapaamista alustaessa aihe on sellainen, josta toista on hyvä ”varoittaa”. Onko tämä kuitenkaan tarkoituksenmukaista?

Uusista kasvatussuuntauksista viime aikoina varmasti eniten puheenaiheena on ollut sukupuolineutraali kasvatus, jossa lasta ei määritellä tytöksi tai pojaksi, vaan lapseksi. Lapselle annetaan usein nimi, joka ei luo mielikuvia kumpaankaan sukupuoleen, ja vaatetus sekä lelut ovat väritykseltään ja toiminnoiltaan neutraaleja. Keskustelupalstat ovat pullollaan mielipiteitä aiheesta, mutta mistään ei tuntunut löytyvän kirjoitettua faktaa. Onko tämä suuntaus vain ohimenevä muoti-ilmiö vai jatkaako se kulkuaan valtaväestön kasvatuskäsitysten rinnalla?

Sukupuoliroolit ovat kuitenkin tärkeä osa identiteettiämme. Lapsen tulisi saada elämäänsä mallit molemmista sukupuolista sekä hyvän roolin, johon samastua. Sukupuolettomuus saattaa horjuttaa tai antaa epämääräisen kuvan lapselle siitä, mitä häneltä odotetaan tai minkälainen hänen pitäisi olla. Onko lapselle annettu liikaa vastuuta oman identiteettinsä muokkaamisesta ottamalla häneltä pois selkeät valinnan vaihtoehdot?

Lapsuus on elämänvaihe, jonka perusteella loppuelämämme muotoutuu. Kasvattajalla on valtava vastuu ollessaan esikuvana ja suunnannäyttäjänä informaatiota itseensä haalivalle ihmisen alulle. Vanhemmat ja päivähoitohenkilökunta käyvät päivittäin kamppailua oikeasta tavasta kasvattaa. Yllätyin siitä, miten varhaisessa vaiheessa lapsi jo osoittaa sukupuolisuuttaan tai mahdollista seksuaalista kiinnostustaan. Päivähoidon työntekijöillä saattaa olla hyvinkin ammatillinen ja objektiivinen ote näihin ilmauksiin, mikä puolestaan saattaa hämmentää vanhempia. Perheen ulkopuolinen saattaa kyetä helpommin huomaamaan lapsen antamia merkkejä minuudestaan, vaikka niiden hyväksyminen voi molemmilla tahoilla tuottaa kysymysmerkkejä.

Jatkotutkimuksena tämän työn pohjalta voisikin kuvitella kasvatuskumppanuuden soveltamista ohjaus- ja arkitilanteisiin, kun kyseessä on sukupuoli-identiteetiltään erilaisia lapsia. Tavoitteena voisi olla kartoittaa mitkä olisivat niitä yleisiä käytäntöjä, ”sääntöjä”, joita vanhemmat ja päivähoitohenkilökunta toivoisivat toteutettavan lapsen kasvatustilanteissa. Toinen jatkotutkimushaaste voisi olla lapsen seksuaalisuuden ilmenemismuotojen kartoittaminen päivähoitotilanteissa. Konkreettinen opas varhaiskasvattajille tulkitsemaan lapsen antamia signaaleja omasta seksuaalisuudestaan.

Tämän opinnäytetyön antamaa henkistä ja ammatillista kasvua on vaikea tässä vaiheessa mitata millään asteikolla. Tuntuu, ettei mikään asteikko olisi riittävä. Toisaalta informaation saaminen yksiin kansiin on ollut prosessi, joka kypsyy täyteen merkitykseensä vasta tulevaisuudessa. Kasvattajan ja sukupuoli-identiteetin yhdistäviä tutkimuksia on olemassa varsin vähän tai niitä on vaikea löytää. Aiheen pitäisi saada enemmän tuulta alleen, sillä kaikessa vastuullisuudessaan: me luomme tulevan sukupolven – mekoilla tai ilman.

LÄHTEET

- Alasuutari, Maarit, Alanen, Leena & Karila, Kirsti (toim.) 2009. Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, Maarit 2003. Kuka lasta kasvattaa? Vanhemmuuden ja yhteiskunnallisen kasvatuksen suhde vanhempien puheessa. Tampere: Tammer-Paino.
- American Psychological Association 2009. Viitattu 19.11.2009.
<http://www.apahelpcenter.org/articles/pdf.php?id=31>
- Arajärvi, Terttu 1989. Tasapainoinen lapsuus. Porvoo: WSOY.
- Commissioner for human rights 2009. Human rights and gender identity.
 Strasbourg: Council of Europe.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1996. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Gråhn, Krister 2005. Sali 25 kg. Viitattu 19.7.2009.
<http://www.jkltaitelijaseura.net/nayttelyt/05grahn.htm>
- Harva, Urpo 1983. Inhimillinen ihminen. Homo humanus – humanistista tarkastelua. Juva: WSOY.
- Helenius, Aili & Korhonen, Riitta 2008. Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja –kehitykseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy
- Hellsten, Tommy 1999. Vanhemmuus – vastuullista vallankäyttöä. Helsinki: Kirjapaja Oy
- Hellström, Martti 2007. Pedagogiigan aakkoset: Kasvatus. Viitattu 16.9.2009
<http://pedaogiikanaakkoset.blogspot.com/2007/07/aikuiskasvatus.html>

- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2001. Tutki ja kirjoita. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy.
- Husa, Sari & Kinos, Jarmo 2001. Akateemisen varhaiskasvatuksen muotoutuminen. Turku: Painosalama Oy.
- Huttunen, Eeva 1989. Päivähoidon toimiva arki – varhaiskasvatuksen käytäntöjen kehittäminen. Jyväskylä: Gummerus.
- Huttunen, Jouko 1995. Laadulliset tutkimusmenetelmät. Teoksessa Hirsjärvi, Sirkka & Huttunen Jouko (toim.) Johdatus kasvatustieteeseen. Juva: WSOY.
- Jarasto, Pirkko & Sinervo Nina 1997. Elämää varten – Alle kouluikäisen lapsen maailma. Jyväskylä: Gummerus.
- Keskinen, Soili & Hopearuoho-Saajala, Kristiina 1994. Pojat päivähoidossa. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Kivistö, Kalevi & Vaherva, Tapio 1981. Kasvatussosiologia. Jyväskylä: Gummerus.
- Koivunen, Pirjo-Leena 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Juva: PS-kustannus.
- Krause, Kaisa & Kiikkala, Irma 1996. Hoitotieteellisen tutkimuksen peruskysymyksiä. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Kronqvist, Eeva-Liisa & Pulkkinen, Minna-Leena 2007. Kehityspsykologia. Matkalla muutokseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Kunnas, Kirsi 2009. Hanhiemon iloinen lipas. Helsinki: WSOY.

- Kyngäs, Helvi & Vanhanen, Liisa 1999. Sisällönanalyysi. *Hoitotiede*, 11 (1).
- Lahikainen, Anja Riitta, Punamäki, Raija-Leena & Tamminen, Tuula 2008. *Kulttuuri lapsen kasvattajana*. Helsinki: WSOY.
- Lyytinen, Paula, Korhokangas, Mikko & Lyytinen, Heikki (toim.) 2003. *Näkökulmia kehityspskologiaan. Kehitys kontekstissaan*. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Manninen, Vesa (toim.) 1992. *Tyttö, nainen, naisellisuus*. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Mattila, Seija 2002. *Mitä on seksuaalisuus?* Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Luentomateriaali.
- MLL i.a. *Lapsi kasvaa ja kehittyy*. Viitattu 20.7.2009.
http://vanhemmat.mll.fi/lapsi_kasvaa_ja_kehittyy_intro.php
[dir=/lapsi_kasvaa_ja_kehittyy](http://vanhemmat.mll.fi/lapsi_kasvaa_ja_kehittyy)
- Moir, Anne & Jessel, David 1991. *Se suuri ero. Uusin tutkimustieto miehen ja naisen aivojen eroavuuksista*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Ojanen, Sinikka 1996. *Reflektion käsite opettajankoulutuksessa – muotihulluus vai kasvatuserformin kulmakivi?* Teoksessa Ojanen, Sinikka (toim.) *Tutkiva opettaja*. Tampere: Tammer-Paino.
- Palmgren, Gorm 2002. *M/N? Sukupuoliraja hämärtyy*. *Tieteen Kuvalehti* (2), 23-29.
- Pelkonen, Risto & Louhiala, Pekka 2002. *Ihminen lääketieteellisen tutkimuksen kohteena*. Teoksessa Karjalainen, Sakari, Launis, Veikko, Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani (toim.) *Tutkijan eettiset valinnat*. Helsinki: Gaudeamus.
- Peltonen, Jouni & Siljander, Pauli (toim.) 1997. *Kasvatus ja sosialisatio. Sosialisatio ja kasvatus empiirisen tutkimuksen näkökulmasta*. Helsinki: Gaudeamus.

- Pietarinen, Juhani & Launis, Veikko 2002. Etiikan luonne ja alueet. Teoksessa Karjalainen, Sakari, Launis, Veikko, Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani (toim.) Tutkijan eettiset valinnat. Helsinki: Gaudeamus.
- Pyykkö, Airi, Salpakivi, Pirkko & Vuorio, Jari-Matti 1989. Päivähoidon kasvatustoiminta. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Reunamo, Jyrki 2007. Tasapainoinen varhaiskasvatus. Erilaisia tapoja suhtautua muutokseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Rouvinen-Kemppainen, Katriina & Kemppainen, Pertti 2004. Lasten kasvatuksen aarrearkku. Vantaa: Kannustusvalmennus P. & K. Oy.
- SETA 2004. Viitattu 20.7.2009. <http://www.seta.fi/fi/setafi4i.htm>
- Telemäki, Satu & Vahtokari, Juhani 2006. Kasvata ja kasva itse. Tampere: Pilot-kustannus Oy.
- Tohtori.fi 2009. Viitattu 18.9.2009 <http://www.tohtori.fi/?page=0962707&id=0059418>
Viitattu 8.11.2009 <http://www.tohtori.fi/?page=2095362&id=0389292>
Viitattu 18.11.2009
<http://www.tohtori.fi/?page=4758384&id=1693216#Biologinen>
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi.
- Utriainen, Seija 2005. Suuntaa, muttei päämäärää; sopivasti rajoja, paljon rakkautta. Nuorten periaatteita lastensa kasvattamiseen. Pro Gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos.
- Vilén, Marika, Vihunen, Riitta, Vartiainen, Jari, Sivén, Tuula, Neuvonen, Sohvi & Kurvinen, Auli 2006. Lapsuus, erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOY.
- Vilkka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Väestöliitto i.a. Viitattu 20.7.2009 ja 8.11.2009.

http://www.vaestoliitto.fi/seksuaaliterveys/seksuaaliterveysklinikan_nettipa/nuoret/tietopankit/seksuaalinen_suuntautuminen/

Wikipedia 2009. Viitattu 3.3.2009 ja 20.7.2009. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Sukupuoli>,

<http://fi.wikipedia.org/wiki/Tytt%C3%B6>,<http://fi.wikipedia.org/wiki/Mies>,

<http://fi.wikipedia.org/wiki/Biseksuaalisuus>,

<http://fi.wikipedia.org/wiki/Homoseksuaalisuus>

LIITTEET

LIITE 1: Saatekirje ja haastattelukysymykset seksuaalivähemmistöille

Heippa!

Opiskelen sosionomiksi Diakonia-ammattikorkeakoulussa Oulussa. Viimeinen puolivuotinen on käsillä, joten opinnäytetyö painaa harteilla jo kovasti... Etsin haastateltavia opinnäytetyöhöni.

Työni aihe on "Kasvattajan rooli lapsen sukupuoli-identiteetin kehittämisessä". Tarkoitukseni on tutkia miten kasvatusta ja ulkopuoliset tekijät voivat vaikuttaa lapsen sukupuoli-identiteettiin ja millä tavalla erilaisia identiteettejä voidaan kasvattajan puolesta tukea. Alla ovat haastattelukysymykseni. Vastaukset käsitellään, tottakai, luottamuksellisesti ja niillä on ainoastaan "tilastollista" merkitystä, eli nimi- ym. tiedot eivät tästä eteenpäin millään tavalla mene. :)

Käytä rauhassa tovi aikaa vastauksiin, sillä mitä tarkemmin osaat kertoa, sen enempi siitä on apua tutkimuksessa. Sinulla kuitenkin on paras mahdollinen tieto ja kokemus! :) Tavoitteenani on saada lastentarhanopettajan pätevyys, joten opinnäytetyöni tulisi sijoittua perhetyöhön tai alle 8-vuotiaisiin lapsiin. Siksi toivoisin mahdollisimman varhaisia muistoja ja kokemuksiasi omasta lapsuudestasi. Kysymyksiin ei ole pakko vastata numerojärjestyksessä, voit myös kirjoittaa avoimen tekstin, jossa vastaukset tulevat ilmi. Mikäli työ tuntuu liian isolta, voit myös vapaasti kieltäytyä. Kysymyksistä kun tuli aika pitkiä...

1. Ikä
2. Sukupuoli
3. Seksuaalinen suuntautuminen; milloin ja miten tunnistit?
4. Mitkä seikat mielestäsi erottavat tytön ja pojan toisistaan?
5. Minkälaisia yleistyksiä ja odotuksia ympäristö, yhteiskunta ja kulttuuri mielestäsi asettavat tyttöydelle ja poikuudelle?
6. Miten kasvatusta ja asenteet voivat mielestäsi vaikuttaa lapsen sukupuoli-identiteetin kehitykseen? Miten ne ovat vaikuttaneet Sinun kohdallasi (vanhempien/kasvattajien suhtautuminen)?
7. Mikä olisi mielestäsi kasvattajalle paras tapa tukea lapsen sukupuoli-identiteettiä? Eroaako se jollain tavalla omista kokemuksistasi?
8. Minkälaisia havaintoja Sinulla on lapsen sukupuoli-identiteetin erilaisuuksista ja miten olet kokenut niihin suhtauduttavan? Onko Sinulla omakohtaisia kokemuksia (myönteisiä/kielteisiä)?
9. Mikäli lisäkysymyksiä tai tarkennettavaa tulee, voinko ottaa uudelleen yhteyttä? Millä tavoin?

Kiitos jo etukäteen vaivannäöstäsi, siitä on iso apu! :)
 Palailemisiin ja aurinkoista kesää toivotellen

~Mari Punnonen~
 puh. xxxxxxxx

"Haaveile rohkeasti,
 kaikki alkaa unelmasta"

LIITE 2: Saatekirje ja haastattelukysymykset lapsille/vanhemmille

Heippa!

Opiskelen sosionomiksi Diakonia-ammattikorkeakoulussa Oulussa. Viimeinen puolivuotinen on käsillä, joten opinnäytetyö painaa harteilla jo kovasti...

Työni aihe on "Kasvattajan rooli lapsen sukupuoli-identiteetin kehittämisessä". Tarkoitukseni on tutkia miten kasvatusta ja ulkopuoliset tekijät voivat vaikuttaa lapsen sukupuoli-identiteettiin ja millä tavalla erilaisia identiteettejä voidaan kasvattajan puolesta tukea. Tarkoituksena on nyt haastatella 3-6-vuotiaita lapsia ja peilata heidän näkemyksiään sukupuolestaan ja niiden eroavaisuuksista tutkimaan teorian tietoon. Alla ovat haastattelukysymykseni. Vastaukset käsitellään, tottakai, luottamuksellisesti ja niillä on ainoastaan "tilastollista" merkitystä, eli nimi- ym. tiedot eivät tästä eteenpäin millään tavalla mene. :)

Neljäs kysymys koskee lapsia, jotka ovat jossain päivähoitossa kodin ulkopuolella ja viimeinen lapsia, joilla on vastakkaista sukupuolta olevia sisaruksia (yksi tai useampi). Kirjoita vastaukset ylös mahdollisimman sanatarkasti mutinoineen päivineen, jolloin saan mahdollisimman aidot reaktiot sähköpostin välityksellä analysointia varten. Merkitse vastausten alkuun lapsen sukupuoli ja ikä. Nimeä tai asuinpaikkaa ei tarvitse ilmoittaa.

1. Oletko tyttö vai poika?
2. Mistä tiedät, että olet tyttö/poika?
3. Mitä eroa tytöillä ja pojilla on?
4. Onko tytöillä ja pojilla päiväkodissa/hoidossa erilaiset säännöt; saavatko tytöt/pojat tehdä jotain enemmän/kielletäänkö tyttöjä/poikia jostain useammin?

- Mikäli vastaus on kyllä, jatkokysymykset:

5. Miltä se sinusta tuntuu?/millainen olo sinulle siitä tulee?
6. Minkä pitäisi olla erilailla?

SISARUKSET:

7. Onko sinulla ja siskollasi/veljelläsi kotona erilaiset säännöt; saak otonen tehdä jotain enemmän/kielletäänkö toista jostain useammin?

- Mikäli vastaus on kyllä, jatkokysymykset:

8. Miltä se sinusta tuntuu?/millainen olo sinulle siitä tulee?
9. Minkä pitäisi olla erilailla?

Kiitos vaivannäöstäsi! Laitan valmiin työn hyväksymisen jälkeen luettavaksi sähköpostitse sen haluaville. :) Ihanaa syksyn jatkoa!

~Mari~

”Haaveile rohkeasti,
kaikki alkaa unelmasta”

LIITE 3: Haastattelukysymykset kasvatusalan ammattilaisille

1. Sukupuoli ja ikä
2. Ammatti ja työkokemus vuosina
3. Miten tytöt ja pojat eroavat toisistaan?
4. Onko tyttöjen ja poikien välisissä "kirjoittamattomissa säännöissä" (esim. leikeissä) eroavaisuuksia (kasvattajan suhtautumisessa)?
-> Jos on, miten ilmenee käytännössä?
5. Oletko urasi aikana törmännyt johonkin "tavanomaisuudesta" poikkeavaan sukupuoli-identiteetin ilmiöön? Minkälaiseen? Miten käsittelit asiaa? Minkälaisia tuntemuksia kokemus herätti?
6. Miten päivähoitohenkilökuntaa mielestäsi koulutetaan/opastetaan lapsen sukupuoli-identiteetin tukemiseen? Mistä saat apua ongelmatilanteissa? Onko tukiverkosto mielestäsi riittävä? Perustele.
7. Mikä olisi mielestäsi kasvattajalle paras tapa tukea lapsen sukupuoli-identiteettiä?
8. Miten mielestäsi päivähoitohenkilökunta tänä päivänä tukee lapsen sukupuoli-identiteettiä ja erilaisiin identiteetteihin suhtautuu? Mikä on toimintakäytäntö jos jotain ilmenee? (suvaitsevaisuus, työkalut, osaaminen)